

KARŞILAŞTIRMALI CEZA HUKUKU ODAĞINDA ÖTANAZİ

A. Giriş

Saide Esra AKDOĞAN*

1. Tanım

Etimolojik olarak, Yunanca güzel anlamına gelen 'eu' ve ölüm anlamına gelen 'thanatos' kelimelerinden türemiş olan ve Türkçe karşılığı 'güzel, ıstıraplı ölüm' olarak çevrilebilecek olan ötanazi kavramını ilk kez 17. yüzyılda İngiliz hukukçu ve filozof Bacon kullanmış¹ ve bir hekimin vazifesinin hastasının sağlığını düzeltmek olduğu kadar, ona ıstıraplı ve kolay bir ölümü sağlamayı da içerdiğini savunmuştur.²

Alman doktrininde 'ölüm yardımı' (sterbehilfe) olarak da adlandırılan ötanazi,³ bir bakıma, kişi yaşam hakkının tam tersini arzuladığından, 'olumsuz yaşam hakkı'⁴ veya 'ölüm hakkı' olarak da anılabilmektedir.⁵ Fakat bu adlandırmalar, ötanazinin yanında kişinin herhangi bir hastalıktan mustarip değilken serbest iradesi ile hayatını kendi elleriyle sonlandırmasını da kapsayacağından, genel olarak kabul görmemekte ve eleştirilmektedir.⁶

Doktrinde farklı ötanazi tanımları yapılmakla beraber, genel olarak ötanazi tanımı, iyileşme olanağının bulunmadığı tıbben belirlenmiş ve dayanılmaz acılar çeken hastanın, rızasıyla hekimin aktif veya pasif bir hareketi ile yaşamına son verilmesi, şeklinde yapılabilir.⁷

2. Benzer Kavramlar ile Farkı

Konu edindikleri fiillerin yakınlığı nedeniyle, öncelikle ötanazi ile, benzer kavramlar arasındaki farkı ortaya koymakta yarar vardır.

a. Talep Üzerine Öldürme

Türk ceza hukukunda düzenlenmemekle beraber, Alman Ceza Kanununun 216. paragrafı ile İsviçre Ceza Kanunu 114. maddesi ve Avusturya Ceza Kanunu 77. paragrafında ceza yaptırımı öngörülen,⁸ mağdurun talebi ile gerçekleştirilen öldürme fiili iki önemli noktada ötanaziden farklılaşmaktadır. Ötanazide mağdurun öldürülme talebi yalnızca iyileşmesi mümkün olmayan hastalığın yarattığı acıdan kaynaklanmakta iken; talep ile öldürme, bu hal dışında oldukça sağlıklı bir bireyin talebi üzerine de gerçekleşebilir.⁹ İkinci nokta ise, kendini fail açısından gösterir. Her ne kadar kişi öldürülmeyi çektiği acıdan kurtulmak için istese de, fiil, bir hekim tarafından gerçekleştirilmedikçe, ötanazi olarak değerlendirilmeyecektir.¹⁰

b. İntihar ve İntihara Yönlendirme Fiilleri

Ötanazi ile intihar ve Türk Ceza Kanunu (TCK) 84. maddesinde düzenlenen intihara yönlendirme fiilleri de birbirinden ayrılmaktadır.

Öncelikle intihar günümüzde ceza hukukunda suç olarak değerlendirilmemekte ve dolayısıyla cezalandırılmamaktadır. Kişinin sosyoekonomik veya psikolojik faktörler etkisiyle kendi hayatına son vermesi, hem saik hem de fiili gerçekleştiren kişi bakımından ötanaziden ayrılır.¹¹

* Avukatlık stajını tamamlamıştır.

1 ARTUK, Mehmet Emin/YENİDÜNYA, Ahmet Caner, *Ötanazi, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi*, Der.: Nur Centel, On İki Levha Y., İstanbul 2011, s. 107-140.

2 ÖZTÜREL, Adnan, *Ötanazi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1-4, 1957, s. 264-265

3 MAURACH, Reinhart/SCHROEDER, Friedrich- Christian/ MAIWALD, Manfred, *Strafrecht Besonderer Teil*, Teil Band 1, 9. Aufl., Heidelberg 2003, §1, kn. 30 vd; (Aktaran: Artukoğlu, Mehmet Emin, Yenidüny, Caner)

4 GÜVEN, Kudret, *Kişilik Hakları ve Ötanazi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000, s. 12.

5 BESİRİ, Arzu, *Ötanazi ve Yaşam Hakkı*, TBB Dergisi, Sayı 86, 2009

6 ŞENSES, Erkan, *Bir Hasta Hakkı Olarak Ötanazi*, Suç ve Ceza Dergisi IV. Sayı (Ekim-Kasım-Aralık), İstanbul, 2008, s. 215.

7 ÖZEN, Muharrem/ŞAHİN, Meral, *Ötanazi*, Ankara Barosu Dergisi, Yıl:68, Sayı: 2010/4

8 AKÇAL, Esra Alan, *Ötanazi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 71, Yıl 1 (2013)

9 ÖZEN/ŞAHİN.

10 ÖZEN/ŞAHİN.

11 ARTUK, Mehmet Emin, *Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukunda İntihara İkna ve Yardım Suçu*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Bununla birlikte intihara yönlendirmede ise, kişi hayatını sonlandırmaya başka bir kişi tarafından ikna edilmekte veya bu kararı güçlendirilmekte, dolayısıyla bu karar hasta tarafından verilmemektedir; kararı verdiren, intihar fikrini aşıl原因 faildir ki bu kişi hasta olsa dahi, ötanazi için aranan hastanın rızası bakımından kuşku oluşturabilir.¹² İntihara yardım fiilinde de, fail yalnızca gerekli araç ve ortamı sağlamakta, hayatı sonlandırma fiili yine kişi tarafından gerçekleştirilmektedir.¹³

Sonuç olarak, hayatı sonlandırma fiilinin hem amansız bir hastalıktan doğan acıyı dindirme amacından kaynaklanmaması, hem de bizzat ölen kişi tarafından gerçekleştirilmesi, intihar ve intihara yönlendirme fiillerini ötanaziden ayırmaktadır.

B. Ötanazi Türleri

1. Aktif/Pasif/Dolaylı

Bu ayırım, ölümü gerçekleştiren eylemin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Ölüm sonucunu doğuran tıbbi yöntemlerin doğrudan doğruya kullanılması ile yani hekimin aktif hareketi ile gerçekleştirilen ötanazi, aktif ötanazi olarak adlandırılmaktadır;¹⁴ örneğin hekimin hastanın ölümüne yol açacak dozda ilaç vermesi. Bu fiilin hastanın isteği üzerine uygulanması ile, iradi aktif ötanazi söz konusu olacaktır.¹⁵ İradi aktif ötanazi, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Uruguay ve Meksika haricindeki ülkelerde kasten adam öldürme suçu kapsamında değerlendirilmekte ya da daha az cezayı gerektiren ayrı bir suç olarak düzenlenmektedir.¹⁶

Pasif ötanazide ise, hekim icrai bir hareket gerçekleştirmemekle beraber, hareketsiz kalarak hastanın ölümü sonucuna neden olmaktadır.¹⁷ Dolayısıyla hekim hastanın hayatını sürdürmesi için gerekli olan tedaviyi uygulamamakta, aktif ötanazideki icrai hareketin aksine, ihmali bir hareket ile ötanaziyi gerçekleştirmektedir.¹⁸ Suni beslenme, solunum destek cihazı gibi hastanın yaşam süresini uzatan tedbirlerin geri çekilmesi veya bu tedbirlerin uygulanmasına hiç başlanmaması, pasif ötanazi oluşturur.¹⁹

Hastanın tedaviyi ret ve kendi geleceğini belirleme hakkı doğrultusunda hekimden hayatını devam ettiren bu önlemleri almamasını veya kesmesini istemesi sonucu çıkan pasif ötanazi istemine, hekim saygı göstermelidir.²⁰ Keza Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de, kişinin rızası dışında zorla uygulanan tedaviyi vücut bütünlüğünün bir ihlali saymaktadır.²¹ Bununla birlikte, hastanın bu yönde açık ve hukuka uygun rıza beyanı olmaksızın yaşam desteğinin kesilmesi, hekimin hastayı tedavi yükümlülüğünün ihlalini ve ihmali davranışla adam öldürme suretiyle cezai sorumluluğunu doğuracaktır.²²

Dolaylı ötanazi ise, hekimin iyileşme imkânı bulunmadığı tespit edilen hastanın acısını dindirmek amacıyla kullandığı ilaçların sonucu olarak, hasta ömrünün kısalması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.²³ Burada hekimin kastı hastayı öldürmek değildir, fakat kullanılan ilaçlar kaçınılmaz olarak bu sonucu doğurmaktadır. Diğer ötanazi türlerinde olduğu

Hukuk Araştırmaları, Cilt:8, Sayı: 1-3, Yıl: 1994, s. 7.

12 ARTUK.

13 ÖZEN/ŞAHİN.

14 ÖZKARA, Erdem, *Ötanazide Temel Kavramlar ve Güncel Tartışmalar*, Birinci Baskı, Ankara 2001, s.11;

15 DÖNMEZER, Sulhi, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler*, 15. Bası, İstanbul 1998, s. 30.

16 MENDELSON, Danuta/JOST, Timothy S., *A Comparative Study of the Law of Palliative Care and End-of-Life Treatment*, Journal of Law, Medicine and Ethics, Volume: 31, Issue:1, Spring 2003, s. 130-143 (Aktaran: ARTUK/YENİDÜNYA)

17 ÖZEN/ŞAHİN.

18 GÜRCAN, Ertuğrul Cenk, *Ötanazi: Yaşama Hakkı Açısından Bir Değerlendirme*, AÜHFED, Cilt:60, Sayı:2, Yıl: 2011, s.265.

19 SCHMITT, Rudolf, *Ärztliche Entscheidungen zwischen Leben und Tod in strafrechtlicher Sicht*, in JZ 1984, s. 365- 370. (Aktaran: ÖZEN/ŞAHİN)

20 ÖZTÜRK, Bahri, *Hasta Hakları ve Ötanazi*, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir 2001, s. 573- 590, s. 573.

21 *Pretty ve Birleşik Krallık Davası*, p. 63. AİHM kişi bütünlüğünün AİHS 8.maddesinde korunun özel hayatın gizliliği hakkının bir parçası olarak kabul etmiş ve temyiz kuvvetine sahip bir yetişkinin aksine iradesine rağmen empoze edilen tıbbi müdahalenin bu hakkın ihlali anlamına geleceğini belirtmiştir. Orijinal metin: "In the sphere of medical treatment, the refusal to accept a particular treatment might, inevitably, lead to a fatal outcome, yet the imposition of medical treatment, without the consent of a mentally competent adult patient, would interfere with a person's physical integrity in a manner capable of engaging the rights protected under Article 8 § 1 of the Convention". Kaynak: <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-pretty-v-united-kingdom-application-no-234602>. Son erişim: 14.12.2016

22 ÖZEN/ŞAHİN.

23 HAKERİ, Hakan, *Tıp Hukuku*, Seçkin Y., Ankara 2010, s. 344.

üzere dolaylı ötanazide de, hastanın bu ilaçların sonucu hakkında tam olarak bilgilendirilmesi ve bu bilgi ışığında vereceği rıza aranmaktadır.²⁴

2. Kazai/Medikal

Ötanazinin uygulanabilmesi için bir mahkeme kararı gerekli ise kazai, yalnızca bir hekim ya da hekimler kurulu kararı ile uygulanması mümkün ise medikal ötanazi söz konusu olacaktır.²⁵

3. Dar/Geniş/En Geniş

Dar anlamda ötanazi, ölmek üzere ve dayanılmaz acılar içinde olan bir hastanın hayatının sonlandırılarak bu acılarından kurtarılmasıdır.²⁶ Geniş anlamda ötanazi ise, tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanmış olan hastanın acılarını dindirmek amacıyla öldürülmesidir. Bu iki tür, hastanın ölümünü gerçekleştiren fiilin uygulanma zamanı açısından farklılaşmaktadır. Öyle ki, dar anlamda ötanazinin kabulü ile yalnızca ölüm döşeğinde diye tabir edebileceğimiz, yani ölümüne oldukça kısa bir süre kalmış hastaya ötanazi uygulanabilecektir.²⁷ Geniş anlamda ötanazide ise böyle bir şart aranmamakta, hastalığının tedavi edilemez olması halinde hastanın ölümüne henüz uzun bir süre dahi olsa, acısını dindirmek amacıyla ötanazi uygulanması kabul edilmektedir.²⁸

Gerçek olmayan ötanazi olarak da adlandırılan en geniş anlamda ötanazi ise, yaşama değeri olmayan kişilerin hayatlarına son verilmesidir.²⁹ Tedavisi imkânsız akıl hastaları, bedensel özürlüler ve bitkisel hayata girenlere uygulanan ötanazi, buna örnek gösterilebilir. Tarihte özellikle Nazi Almanyası döneminde uygulandığı görülen bu tür ötanazi³⁰, tamamen insanlık dışı kabul edilmekte ve hiçbir şekilde kabul görmemektedir.

4. İradi/İrade Dışı

Hastanın şahsen açıkladığı iradesi sonucu gerçekleştirilen ötanazi, iradi ötanazi olarak adlandırılmaktadır. Hastanın açık bilinci ile verdiği rıza sonucu veya bilinci sonrasında kapandı ise ya da hasta rıza veremeyecek duruma geldi ise sağlığında açıkladığı irade sonucunda, ötanazi gerçekleştirilmektedir. Bu iradenin temyiz kudretine sahip hasta tarafından hata, hile gibi irade sakatlıkları bulunmadan açıklanması gerekir.³¹

İrade dışı ötanazide ise, hastanın bu yönde olumlu veya olumsuz iradesini açıklayamadığı durumlarda yakınlarının iradesine başvurularak ötanazi gerçekleştirilmektedir.³² Bu durumlara hastanın iradesini açıklayamaz hale geldiği koma veya diğer bilinç kapalılığı halleri ile hastanın rıza açıklaması için gereken temyiz kudreti ve erginliğine ağır akıl hastalığı veya küçüklük, kısıtlılık gibi durumlar nedeniyle hiç sahip olmadığı haller örnek verilebilir.³³ Yaşam hakkının kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların başında geldiği ve bir nevi bundan feragat anlamına gelen ötanazi iradesinin ise, yalnız ve yalnızca hasta tarafından açıklanabileceğini ileri süren ve irade dışı ötanaziyi reddeden görüşler mevcuttur.³⁴

24 ARTUK/YENİDÜNYA.

25 ARTUK/YENİDÜNYA.

26 ARTUK/YENİDÜNYA.

27 KILINÇ, Bilal, *Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi*, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, Birikimler IV.

28 KILINÇ.

29 ARTUK/YENİDÜNYA.

30 KAMAY, Behçet Tahsin, *Ötanaziler (Ölümü Yaklaşan Hastayı İstirabsız Öldürme)*, Ankara Barosu Dergisi, C: 8, S: 93-94, Ankara 1952, s. 1-6.

31 BESİRİ..

32 ÖZKARA.

33 İNCEOĞLU, Sibel, *Ölme Hakkı-Ötanazi*, Ayrıntı Y., İstanbul 1999, s. 217 vd.

34 KILINÇ.

C. Şartları

Hangi tür olduğu fark etmeksizin ötanazinin varlığından bahsedebilmek için, aşağıdaki temel şartların varlığı aranmaktadır.³⁵ Bu şartların varlığının fiili suç olmaktan çıkarıp çıkarmayacağına yahut nasıl cezalandırılacağına ilişkin görüşler ve bunun karşılaştırmalı hukuktaki yansımaları ileriki bölümlerde incelenecektir.

- Ötanaziden söz edebilmek için öncelikle bir hastanın bulunması şarttır. Burada hastalık teriminden anlaşılması gereken; tedavisi mümkün olmayan, hastanın ölümüyle sonuçlanacağı tıbben belirlenmiş her türlü hastalıktır.
- Hasta bu nedenle dayanılmaz acı içinde olmalıdır. Acıların sürekliliğinden ziyade, katlanılmaz olması aranmaktadır.
- Hastanın hayatına son verilmesi yönünde açık ve sağlıklı rızası bulunmalıdır. Çektiği acıların şiddeti ne kadar yüksek, ölümü ne kadar yakın olursa olsun, yaşamak isteyen bir hastaya ötanazi uygulamamalı, kişinin iradesine saygı gösterilmelidir
- Doktrinde aksine görüşler mevcut olsa da, ötanazi fiilini gerçekleştiren kişinin hekim olması genel olarak bir zorunluluk addedilmektedir.
- Hayata son verme fiilinin saiki, kişiyi dayanılmaz acılarından kurtarmak olmalıdır. Ötanazi kabul eden ülkelerden Belçika ve Hollanda yasaları, bu şartın aranmasına örnek gösterilebilir.

D. Suç Teşkil Edip Etmemesi

Antik çağlardan itibaren tartışılmış olan³⁶ ötanazinin cezalandırılıp cezalandırılmayacağı sorusuna, pek çok farklı cevap verilmiştir. Aşağıda bu görüşler ve dayandıkları gerekçeler özetlenecek olup, farklı ülkelerde görülen ötanazi uygulamaları bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

1. Ötanazi Suç Değildir Görüşü

Ötanazinin bir suç oluşturmadığı, dolayısıyla cezalandırılmaması gerektiğini savunan görüşün ilk argümanı, kişinin kendi geleceğini belirleme hakkının olduğu ve bunun hayatını ne zaman sona erdireceğini de içerdiğidir. Yaşam hakkı aynı zamanda kişinin ölüm hakkını, yani ne zaman ölmek isteyeceğini belirleme hakkını da içermektedir, zira kişiyi bu iradesine rağmen zorla yaşatmak bir yaptırım halini almaktadır.³⁷

Dayanılan bir diğer argüman da ötanazi ile intiharın bir fakının olmadığı, nasıl intihar fiili cezalandırılmıyorsa, acı içinde ve ölümü talep eden bir hastaya uygulandığı müddetçe ötanazi fiili de cezalandırılmamalıdır.³⁸

İllyet bağı bakımından ele alan bir görüşe göreyse, ölümün asıl nedeni ötanazi yani hekimin hastanın yaşamını sonlandırması değil, hastanın yakalandığı ve tedavisi mümkün olmaması nedeniyle onu adım adım ölüme götüren hastalıktır. Ötanazi fiili ise, bu fizyolojik sebebin bir sonucudur.³⁹

En çok savunulan görüş ise, ötanazinin adam öldürme suçlarından manevi unsur bakımından tamamen ayrıldığıdır. Kasten adam öldürme suçunda kastın bilerek ve isteyerek bir kimseyi öldürerek ona zarar vermek olduğunu belirten bu görüş taraftarları, ötanazide ise kastın kişiye zarar vermek değil ona yardım etmek, bir nevi son arzusunu yerine getirerek acılarına son vermek, ona insana yakışır bir ölüm sağlamak olduğunu, dolayısıyla fiilin insan öldürme suçu oluşturmayacağını savunurlar.⁴⁰

2. Ötanazi Suçtur Görüşü

Doktrinde ötanazi reddedenler, fiilin nasıl cezalandırılması gerektiği konusunda ikiye ayrılmaktadır. Bir görüş, ötanazinin kasten adam öldürme suçu kapsamına gireceğini düşünmektedir.⁴¹ Diğer görüş ise, ötanazinin ayrı bir suç olması ve kasten adam öldürmeye nazaran daha hafif bir ceza içermesi gerektiğini savunur. Bu bölümde öncelikle bu iki grubun ötanazinin bir suç olması gerekliliğini dayandırdığı ortak temeller verilecek, daha sonra görüşler ayrı olarak incelenecektir.

Şu sebeplerden ötürü ötanazi cezalandırılmalıdır:

- Bir hastalığın iyileşemez olup olmaması ve hatta hastalığın doğru teşhisi konusunda hekimlerin yanılma olasılığı, her zaman mevcuttur. Hekimlerin ölümüne kesin gözle baktığı hastaların yaşadığı pek çok örnek mevcuttur.

35 ARTUK/YENİDÜNYA. Not: Bu bölüm altındaki açıklamalarda bu kaynaktan yararlanılmıştır.

36 GÜVEN.

37 TACİR, Hamide, *Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı*, On İki Levha Y., İstanbul 2011, s. 262

38 BAYRAKTAR, Köksal, *Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezaî Sorumluluğu*, İstanbul Üniversitesi Y., İstanbul

39 TUNÇ, Sevim, *Ötanazi*, Ankara Barosu Dergisi, 1955, S: 3, s. 485.

40 BAYRAKTAR.

41 ARTUK/YENİDÜNYA.

Ayrıca tıp bilimi sürekli ilerlemektedir, hastalığın bugün tedavi edilemez oluşu onun birkaç yıl hatta birkaç ay sonra da böyle olacağı anlamına gelmemektedir. Bu durumda ötanazi uygulaması ile bir insan hayatını harcamak, oldukça muhtemel bir risktir.⁴²

- Doktorlara veya diğer üçüncü şahıslara bir kimseyi ceza almadan öldürme şansının verilmesi ile bu durum suiistimal edilmeye açık hâle gelecek ve pek çok cinayet bu ad altında gerçekleştirilecektir.⁴³ Örneğin kişinin iradesine başvurulmadığı hallerde yakınlarına sorulacak olursa, sırf kişiden kalacak mirasa daha çabuk kavuşabilmek için ötanaziye rıza göstermeleri mümkün hale gelecektir.
- Ötanazinin meşrulaştırılması, tıbbın gelişiminin ve ilerleyişinin önüne geçecektir. Tarih boyunca ötanazi meşru olsa idi, öleceği kesin olan hastaların gözlenmesi ve incelenmesi mümkün olmayacak, doktorlar bu hastaların acılarını dindirmek için büyük çabalar sarf etmek yerine kolay ölümü uygulayacak ve bugün tedavi edilebilir olan çoğu hastalık büyük ihtimalle hala tedavisiz şekilde kalacaktı.⁴⁴
- İnsan yaşamı yalnızca dini değil, toplumsal açıdan da kutsaldır ve kişilerin hayatlarının en hassas dönemlerinde öldürmeyi bir seçenek olarak sunmak değil, onları mümkün olduğunca yaşatmak toplumun ödevidir.⁴⁵
- Hekimlerin görevlerine başlarken ettikleri Hipokrat yemininin "*Benden talep edilse dahi, hiç kimseye ne öldürücü ilaç vereceğim ne de öldürücü etkiye neden olan bir şey tavsiye edeceğim*" sözleri ile ötanazi uygulamasının hekimlik etiğini ihlal edeceği ve doktorların hastalarını yaşatma ödevi altında oldukları, inkâr edilemez şekilde görülmektedir.⁴⁶

a. Kasten Adam Öldürmedir Görüşü

Tüm bu argümanlar nedeniyle ötanaziyi reddeden yazarların birçoğu, ötanazinin kasten adam öldürme kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Aktif ötanazi, yani icrai bir hareketle işlenen ötanazide kasten adam öldürme suçunun tüm unsuları mevcuttur. Fail, fiili sonucunda kişinin öleceğini bilmekte ve bu sonucu istemektedir, fiilin acıma duygusu içinde işlenmesi kastı etkilemez.⁴⁷ Kişinin bu konuda açıklayacağı irade de hiçbir değişiklik yaratmayacaktır. Zira;

En temel insan hakkı olan yaşam hakkı, kişinin üzerinde tasarruf edebileceği bir konu değildir; ihlaline ilişkin rıza açıklanamaz. Dolayısıyla kişinin üçüncü bir kişiye hayatını sonlandırması yönünde açıklayacağı irade aslen rıza sayılmamalıdır ve hukuki bir değeri yoktur.⁴⁸

Bu noktada yaşam hakkının kişinin hayatını ne zaman sonlandıracağına karar verme hakkını, yani ötanazi hakkını da içerdiği konusundaki tartışmalara yer vermekte yarar vardır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3. maddesi, Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 6. maddesi, AİHS'in 2. maddesi ve Avrupa Birliği (AB) Temel Haklar Şartı'nın 2. maddesi ile herkesin yaşam hakkına sahip olduğu belirtilmiş ve bu hak koruma altına alınmıştır.

Ötanazinin suç olması gerektiğini düşünen yazarların argümanları şu yöndedir: İnsan hakları, evrensel karakterleri nedeniyle tüm insanlara yalnızca insan oldukları için tanınan haklardır. Oysa ötanazi çoğu devlet tarafından kabul edilmemiş, kabul eden devletlerde ise yalnızca hastanın öleceğinin kesin olarak tespit edilmiş olması gibi belli şartlar taşıması koşulu ile kabul edilmektedir. Hak olsa, herkese tanınıyor olması gerekirdi. Hakların tanınması kural, kısıtlanması istisna iken ötanazinin tanınması istisnai şekilde söz konusu olmaktadır. Ayrıca ötanazi bir hak olsa, herkesin bu hakka saygı duyması ve bu talebi yerine getirmekle yükümlü olması gerekirdi. Fakat her hekimin bu talebi reddetme hakkı olduğu düşünüldüğünde ötanazi talebinin bağlayıcı olmadığı, dolayısıyla hakkın ödev unsurunu içermediği söylenmektedir.⁴⁹

AİHM de, yaşama hakkının ölme hakkını içermediği görüşüne katılmaktadır. Yukarıda hastanın rızası olmayan tedavinin uygulanamayacağını belirtmesi yönünden andığımız 2002 tarihli *Pretty v. İngiltere* kararında, Strazburg Mahkemesi ölme hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 2. maddesi kapsamında değerlendirilemeyeceğini söylemiştir.⁵⁰

42 BAFRA, Jale, *Euthanasia*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1990. Aktaran: BESİRİ.

43 BAFRA.

44 EREM, Faruk, *Suç Bilimi Açısından Adalet Psikolojisi*, Adil Yayınevi, Ankara, 1997, s. 41.

45 ÖZLÜ, Tefik, *Hasta Hakları*, Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, Trabzon 2007, s. 1-7.

46 İNCEOĞLU.

47 BESİRİ.

48 EKİCİ ŞAHİN, Meral, *Ceza Hukukunda Rıza*, 1.Baskı, İstanbul 2012, s.284.

49 GÜRCAN.

50 ODER, Emrah Bertil, *Hak ve Özgürlükler Temelinde Ötanazi: Anayasa Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme*, Hukuk ve Estetik

Kişinin yaşam hakkı üzerinde rıza gösterebileceği kabul edilse dahi, kendi hayatını sonlandırmayı kabullenecek düzeyde acı içerisinde bulunan bir kişinin açıklayacağı iradenin sağlıklı bir irade olması mümkün değildir.⁵¹ Bir insanın en temel içgüdüleri olan hayatta kalma içgüdülerine böyle aykırı hareket ediyor oluşu, zihnen sağlıklı olmayışına dair kuvvetli delil teşkil eder, dolayısıyla açıklayacağı iradenin hukuki bir niteliği yoktur.⁵²

b. Ayrı Bir Suçtur Görüşü

Ötanazinin suç olması gerektiğini savunan diğer görüş ise, kasten adam öldürme kapsamında değerlendirilmesini reddeder. Buna göre, ötanazi kasten adam öldürmeden nitelik ve saik bakımından ayrılmaktadır, fakat halen cezalandırılması gereken bir fiil olduğundan bağımsız bir suç olarak düzenlenmelidir.

Ötanaziyi gerçekleştiren hekim, kasten adam öldürme suçunun genel failinden tamamen farklı bir düşünce ve amaç ile bu eylemi gerçekleştirmektedir. Acıma duygusu içerisinde ve talebi üzerine bir insanı öldüren kişi, toplum için 'tehlikeli suçlu' niteliği taşımamaktadır.⁵³ Bununla birlikte, insan yaşamına yöneltilmiş olan bu fiil halen cezalandırılmalıdır. Bu nedenle, ötanazi ayrı bir suç olarak düzenlenmeli ve daha hafif bir ceza ile cezalandırılmalıdır.⁵⁴

E. Karşılaştırmalı Hukukta Ötanazi

1. Almanya

Hitler dönemi Almanya'sında uygulanan en geniş anlamda ötanazi nedeniyle mevcut olan olumsuz duruş, 1986 yılında hukukçuların ve tıpçıların ortak çalışması ile parlamento önüne getirilen ötanazi kanun tasarısının reddinde bir kez daha kendisini göstermiştir.⁵⁵ Günümüz Alman hukukuna bakıldığında Ceza Kanunu 216. paragrafında talep üzerine öldürme suçunun ayrıca düzenlendiği, suçta teşebbüsün ise cezalandırılmadığı görülmektedir.⁵⁶ Kastens adam öldürme suçu ile karşılaştırıldığında oldukça düşük bir şekilde cezalandırılan suçun kapsamına, hekimlerin tedavisi mümkün olmayan hastayı acılarından kurtarmak üzere uyguladığı aktif ötanazi de girmektedir.

Almanya Yüksek Mahkemesi içtihatlarında pasif ötanaziyi kabul etmiş ve "hastanın açıklanmış veya zımni isteğine uygun olarak onurlu ve acılardan arındırılmış bir ölüme imkân sağlanması en ağırından ve öldürücü ağırlara katlanarak biraz daha uzun bir süre yaşaması beklentisine nazaran daha ağır basan bir haktır" demiştir.⁵⁷

2. Amerika Birleşik Devletleri

1991 yılında yürürlüğe giren Hastanın Kendi Kaderini Tayin Kanunu⁵⁸ ile hastaların ölüm sürecini hızlandırması dahi, ağrısını dindirecek tedaviyi talep etme ve tedaviyi tamamen reddetme hakları federal düzeyde tanınmıştır.⁵⁹ Dolayısıyla, pasif ve dolaylı ötanazi suç değildir ve cezalandırılmamaktadır.

Federal yapısının bir sonucu olarak, ABD'nin farklı eyaletlerinde ötanazinin hukuki konumu da farklılaşmaktadır. Örneğin Michigan, Washington, Oregon ve Montana gibi kimi eyaletlerde, hekim destekli intihar olarak adlandırılan aktif ötanazi yasaldir.⁶⁰ 2008 tarihli kararında Montana Yüksek Mahkemesi tedavisi mümkün olmayan bir hastanın

Boyutuyla Ötanazi, Derleyen Nur Centel, 1.Baskı, İstanbul 2011, s. 12-17.

Bununla beraber, 2011 tarihli *Haas v. İsviçre* kararında Mahkeme bu hususu yeniden değerlendirmiş ve kişinin kendi yaşamını nasıl ve ne zaman sonlandıracağı konusunda karar verme hakkının olduğunu kabul etmiştir. Fakat bunun devletlere intihara yardım sağlama noktasında pozitif bir yükümlülük yüklemeyeceğini belirtmiştir. *Case Of Haas V. Switzerland – The European Court Of Human Rights Denies An Alleged Right To "Assisted Suicide" Opposable To The State.* <http://eclj.org/case-of-haas-v-switzerland-the-european-court-of-human-rights-denies-an-alleged-right-to-assisted-suicide-opposable-to-the-state>. Son Erişim: 17.12.2016

51 EREM, Faruk/TOROSLU, Nevzat, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Y., Ankara 1973, s. 405

52 EREM, Faruk, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, Cilt IV, Özel Hükümler, 3. Bası, Ankara 1985, s.289.

53 SERT, Gürkan, *Hasta Hakları Uluslararası Bildirgeler ve Tıp Etiği*, Babil Y., Erzurum 2004, s. 254.

54 ARTUK/YENİDÜNYA.

55 AKÇAL.

56 YENİSEY, Feridun/ PLAGEMANN, Gottfried, *Alman Ceza Kanunu Almanca Metin, Türkçe Çeviri ve Sözlük*, İstanbul 2009, s. 287. Aktaran: AKÇAL.

57 HOT, İnci,/HANZADE, Doğan, *Almanya'da Ötanaziye Yaklaşım*, 2006;14(2):92-5, s. 92 vd.-Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi.

58 Patient Selfdetermination Act

59 ÜNVER.

60 ÜNVER.

doktorundan aşırı dozda ilaç talep etme hakkının olduğunu ve bu isteği yerine getiren doktorun davranışının kamu yararına uygun olduğunu belirtmiş, böylece pek çok davada emsal olarak başvuru bir karara imza atmıştır.⁶¹

3. Avustralya

Avustralya bünyesinde bulunan federe devletlerden biri olan Northern Territory devleti 1996 yılında kabul ettiği Şifasız Hastaların Haklarına dair Kanun ile, aktif ötanaziyi yasal kılmıştır. Fakat aynı kanun 1997 yılında yine parlamento oylaması sonucunda yürürlükten kaldırılmış, dolayısıyla ötanazi serbestisi ancak söz konusu devlette ve bu bir yıllık süre için geçerli olabilmektedir. Mevcut kanunları ile, Avustralya hukuk sistemi aktif ötanazi ve intihara yardım fiillerini cezalandırmaktadır.⁶²

4. Avusturya

İnsan onuruna yakışır şekilde ölümü bir hak olarak gören Avusturya'da pasif ötanazi uygulaması cezalandırılmamakta, fakat aktif ötanazi Almanya'ya benzer şekilde ayrı bir suç olarak düzenlenen talep ile öldürme suçu kapsamında cezalandırılmaktadır.⁶³

5. Belçika

Hollanda'dan sonra ötanaziyi yasallaştıran ikinci ülke olan Belçika'da, 2002 yılından itibaren aşağıda belirtilen şartların varlığı halinde ötanazi serbesttir:⁶⁴

- Hastanın 18 yaşından büyük olması,
- Ötanazi talebinin hasta tarafından bilinçli ve bizzat yapılması,
- Bu talebin düşünerek birkaç kez dile getirilmesi,
- Fiziksel veya psikolojik olarak sürekli ve katlanılmaz düzeyde acı çekilmesi,
- Hekim ile hastanın derin görüşmeler sonucunda son çarenin ötanazi olduğu konusunda karar birliğine varması,
- Talep ile fiil arasında minimum 1 ayın bulunması,
- Sekizi tıpçı, dördü hukukçu, dördü ilgili hastalıkla ilgilenen uzmanlardan oluşacak Federal Kontrol Komisyonu'nun kesin kararı vermiş olması.

Tüm bu şartların varlığı halinde dahi, hiçbir hekimin ötanazi uygulamaya zorlanamayacağı da, aynı kanun ile düzenleme altına alınmıştır.

Ayrıca, hasta sağlıklı olduğu dönemde hazırladığı yazılı bir vasiyet ile bilincinin kapalı olacağı ve iyileşme şansının kalmayacağı muhtemel hastalık veya kaza halinde uygulanmak üzere ötanazi iradesini açıklayabilir.⁶⁵ Bunun yanında, aynı şekilde bir irade açıklaması ile, bir veya birkaç kişi, hastanın yapamadığı dönemde ötanazi kararını hekim ile birlikte verme konusunda yetkilendirilebilmektedir.⁶⁶

6. Danimarka

1992 yılında yapılan düzenleme ışığında, kişi, yazılı izninin bulunması koşulu ile solunum destek ünitesi gibi yaşam sürecini uzatacak tedbirleri önceden reddedebilmektedir. Ayrıca hastalar, ağrılarını dindirmek için, yan etki olarak ömürlerini kısaltsa dahi ağrı kesici ilaç kullanmakta özgürdür.⁶⁷ Dolayısıyla Danimarka'da pasif ve dolaylı ötanazinin meşru olduğu görülmektedir.

7. Fransa

Ötanaziye dair ayrı bir düzenleme getirmeyen Fransız Ceza Kanunu, mağdurun rızasına hukuki bir sonuç bağlamamakta ve aktif ötanaziyi kasten adam öldürme kapsamında cezalandırmaktadır.⁶⁸ Hatta ötanazi fiilinin gerektiği hazırlıklar dolayısıyla, Kanunun 222. maddesi 3. fıkrasında düzenlenen 'tasarlayarak adam öldürme' ağırlaştırıcı sebebi kapsamında kalması kuvvetle muhtemeldir.⁶⁹

61 *Baxter v. Montana*. Kaynak: <http://eol.law.dal.ca/wp-content/uploads/2015/06/Baxter-v-Montana.pdf>. Son erişim: 15.12.2016

62 YAŞAR/TURAN.

63 ÖZTÜRK.

64 ÖZKARA.

65 BESİRİ.

66 BESİRİ.

67 YAŞAR/TURAN.

68 ARTUK/YENİDÜNYA.

69 CANNAUD, Estelle, *Leuthanasie*, These, Paris 1999, s.40. Aktaran: YAVAŞ, Murat, *Ötanazi. Sağlık Hukuku'nda Dünyadaki Son*

Bunun yanında, hastanın dayanılmaz fiziki ve psikolojik acılarını dindirmek için kullanılan ilaçların sonuç olarak hastanın ömrünü kısaltması suç olarak görülmemektedir, yani dolaylı ötanaziye izin verilmektedir.⁷⁰

1995 yılında güncellenen Fransız Tıbbi Deontoloji Kanunu'nda, hastanın tıbbi müdahalelere ilişkin iradesine önem verilmesi düzenlenmiş ve 36. maddesi ile her türlü tedavide hastanın rızasının aranması, sonuçları hakkında aydınlatılmış olmakla beraber hastanın tedaviyi reddetme iradesine saygı duyulması gerekliliği belirtilmiştir. Takip eden maddelerde de, hekimin hastanın acısını hafifletmek için elinden gelen her şeyi yapması ve ölümcül hastalık durumunda dahi, ölümüne kadar hastaya yardım yükümlülüğünün devam edeceği söylenmiştir.⁷¹

2011 yılında, parlamento önüne getirilen aktif ötanaziye yasallaştıracak kanun tasarı reddedilmiştir.⁷²

8. Hollanda

Hollanda'da 2002 yılında ötanazinin ve hekim yardımı ile intiharın Hollanda Ceza Kanunu'nun 293. maddesi 2. fıkrasına özel bir hukuka uygunluk nedeni getirilmesi şeklinde kanunlaşması aslen, kanunun, 1984 yılından beri mahkeme içtihatları ile cezalandırılmama fiili duruma uyumlu hale getirilmesi olmuştur.⁷³ İlgili maddede öngörülen şartlara uyulması halinde, aktif ötanazi suç olmaktan çıkarılmıştır. Bu şartlar şöyle sıralanabilir:⁷⁴

- Hastanın dayanılmaz ve sürekli acı içerisinde olması,
- Hastanın ölüm isteğini açıkça dile getirmesi,
- İkinci bir hekimden görüş alınması,
- Fiilin uygun tıbbi yöntemlerle gerçekleştirilmesi.

12 yaşın altındaki çocuklara ötanazi uygulanamazken, 16 yaşın altında ise velinin izni aranmaktadır. Aynı kanun ile kurulan Bölgesel Ötanazi Denetleme Komisyonu hekimin gerçekleştirdiği ötanazi işlemini denetleyecek, özensiz bir uygulamanın tespiti halinde savcılığa başvuracaktır.⁷⁵

Bunun yanı sıra tedavi anlamsızsa veya anlamsız hale geldi ise tedaviye başlanmaması veya sonlandırılması ve ölümü hızlandırıcı etkiye sahip acı dindirici tedbirin alınması şeklinde karşımıza çıkan pasif ötanazi, normal bir tıbbi müdahale olarak görülmektedir; dolayısıyla Hollanda ceza hukukunun kapsamı dışında yer almaktadır.⁷⁶

9. İsrail

2007 yılında kabul edilen Ötanazi Kanunu ile, hekimin belli şartlar altında, iyileşmesi mümkün olmayan hastanın açık talebi üzerine kişinin yaşam sürecini uzatacak tedbirleri uygulamamasına izin vermektedir.⁷⁷

10. İsviçre

İsviçre Ceza Kanunu'nun 115. maddesi yalnızca, 'kişisel menfaat sağlamak amacı ile' bir kişiyi intihara teşvik etmeyi yahut intiharına yardım etmeyi cezalandırmaktadır. *Argumentum a contrario*, söz konusu kişinin rızasının mevcut olması ve yardım edenin bu fiili kişisel menfaat elde etme amacı ile yapmıyor olması halinde, intihara yardım suç olmamaktadır.⁷⁸ Dolayısıyla, aktif ötanazi suç teşkil etmemektedir.

Ötanaziye tanıyan pek çok ülkeden ayrılarak İsviçre, hekim olmayan kişilere de ölüme yardım etme hakkı tanımaktadır. Çoğunlukla bu konuda özelleşmiş ve ülke genelinde hizmet veren kurumlar aracılığı ile gerçekleştirilen intihara yardım eylemi, özel kanuni düzenlemeler ile serbest bırakılmıştır.⁷⁹

Gelişmeler, İstanbul 2009, s.146-147.

70 CANNAUD.

71 ARTUK/YENİDÜNYA.

72 YAVAŞ.

73 ÜNVER, Yener, *Avrupa Biyo-Hukuk Sözleşmesi'nin Türk Hukuku'na Etkileri*, KHUKA Kasım 2005, s. 186 vd.

74 YAŞAR Yusuf/TURAN, Işıl, *Alman, Avusturya ve İsviçre Yüksek Mahkeme Kararları Çerçevesinde Talep Üzerine Öldürme Suçu ile Ötanazi İlişkisi*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 19, S.1.

75 İNCEOĞLU, Sibel, *Hollanda Hukuku'nda Ötanazinin Hukukiliği*, İBD, 1998, s. 27.

76 ÖLÇER, Pınar, *Ötanazi ve Hekim Yardımlı İntihara İlişkin Hollanda Hukuku*, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi, Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel, s. 357-358.

77 YAŞAR/TURAN.

78 MAUSBACH, Julian, *Assisted Suicide in Switzerland – Legal Aspects*, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi, Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel, On İki Levha Y., İstanbul 2011, s. 141-160.

79 ÜNVER, *Biyo-Hukuk*.

11. İtalya

İtalyan Ceza Kanunu 579. maddesi, hukuka uygun olarak yani 18 yaşından büyük ve temyiz kuvvetine sahip bir kimse tarafından irade sakatlayıcı herhangi bir hal mevcut olmaksızın verilmiş rıza ile bir kişinin öldürülmesini, ayrı bir suç olarak düzenlemiş ve bu suça genel cezayı ağırlaştırıcı nedenlerin uygulanamayacağını kabul etmiştir.⁸⁰ Dolayısıyla, ötanazinin herhangi bir türü de bu kapsamda cezalandırılacaktır.

12. Lüksemburg

2009 tarihinde yürürlüğe giren kanun ile Lüksemburg, ötanaziye yasallaştıran üçüncü Avrupa Birliği ülkesi olmuştur.⁸¹

Acı verici bir hastalık çeken fakat yakın bir gelecekte ölmesi beklenmeyen hastaların ötanazi talebinde, ölmek üzere olan hastalar için aranan temyiz gücüne sahipken verilmiş rıza veya hasta yakınları ile doktorun ortaklaşa vardığı karara ek olarak, ikinci bir doktora danışılması, bu doktorun da hastalığın iyileşme şansı olmadığına dair görüş bildirmesi ve hastanın ötanazi kararı ile işlemin gerçekleştirilmesi arasında en az 1 aylık bir sürenin geçmesi şart koşulmaktadır.⁸²

F. Türk Ceza Hukuku Bakımından Ötanazi

Anayasa'nın 17. maddesi yaşam hakkını koruma altına almış ve 2. fıkrası ile kişinin vücut bütünlüğünün dokunulmazlığı ile rızası dışında deneye tabi tutulamayacağını belirtmiştir. TCK da, buna paralel olarak '*hayata karşı suçlar*' başlığı altında bu hakka yönelen fiilleri cezaya bağlamıştır.

Kanun ötanaziye ilişkin direkt bir düzenleme yapmamıştır. Sağlık Bakanlığı'nın 1998 tarihli Hasta Hakları Yönetmeliği ise '*Ötanazi Yasağı*' başlığını taşıyan 13. maddesi ile, tıbbi gereklilik yahut başka herhangi bir nedenle yaşam hakkından vazgeçilemeyeceğini, kişinin veya bir başkasının talebine dayanılarak kimsenin hayatının sonlandırılmayacağını söyleyerek ötanaziye açıkça yasaklamıştır. Aynı yönetmeliğin 25. maddesi ise, '*Tedaviyi Reddetme ve Durdurma*' başlığını taşımakta ve kanunun zorunlu kıldığı haller dışında, sorumluluğu kendine ait olmak üzere hastanın kendisine uygulanan veya uygulanacak olan tedaviyi reddetme veya durdurulmasını talep etme hakkı olduğu düzenlemesini getirmektedir.

1960 tarihli Tıbbi Deontoloji Nizamnamesinin 13. maddesi, teşhis veya tedavi amacı olmayan ve vücut dayanıklılığını azaltacak herhangi bir eylemin, hastanın arzusu bu yönde olsa dahi yasak olduğunu belirtmektedir.

TCK ile yukarıda anılan ilgili mevzuat beraber değerlendirildiğinde, aktif ötanazi TCK'nın 81. maddesinde düzenlenen kasten adam öldürme suçu, pasif ötanazi ise TCK'nın 83. maddesinde düzenlenen kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi suçu kapsamında cezalandırılacaktır.⁸³ Hekimin insancıl hislerle hareket etmiş olması, ancak ceza belirlenirken bir takdiri indirim unsuru olarak nazara alınabilir.⁸⁴

TCK'nın 1989, 1997 ve 2003 yıllarında hazırlanan tasarılarında ötanaziye ilişkin, kasten adam öldürmeden daha az ceza öngören özel düzenlemeler '*acı dindirme saiki*' başlığı ile yer almış, fakat bu düzenlemeler tasarılarından çıkarılmış ve kanunlaşmamıştır.

G. Sonuç

Tedavi edilmesi mümkün olmayan bir hastalık nedeniyle dayanılmaz acılar çeken ve artık yaşamak istemeyen hastanın talebi üzerine, acıma duygusu ile hekim tarafından öldürülmesi durumunda hukuk düzeninin ne yapacağı, ötanazi tartışmalarının odağını oluşturur. Uluslararası toplumun uzun süredir ilgilendiği ötanazinin, meşru olup olmadığı ve meşru değil ise nasıl cezalandırılması gerektiği konusunda bir görüş birliğine varılamamıştır. Bunun bir sonucu olarak, dünya üzerinde farklı ülkelerde çok farklı ötanazi uygulamaları görülmektedir. Bazı ülkelerde aktif ötanazi dahi serbest iken, kimi ülkeler yalnızca pasif ötanaziye izin vermiş, kimi ise yaşam hakkının kişinin üzerinde tasarruf edemeyeceği bir hak olduğu görüşü ışığında ötanaziye tümüyle reddetmiştir.

Türk hukukunda ise, yönetmelik düzeyinde ötanazi yasaklanmıştır, fakat Türk Ceza Kanunu ötanaziye ilişkin açık bir düzenleme getirmemiştir. Uygulamada cezaların belirlenmesi noktasında tereddüt yaratan, yalnızca acıma duygusu ile

80 ÖZEN/ŞAHİN.

81 BAKLINSKI, Thaddeus, *Luxembourg Legelazies Euthanasia*, (18.03.2009) Kaynak: <https://www.lifesitenews.com/news/luxembourg-legalizes-euthanasia>. Son erişim: 16.12.2016

82 ARTUK/YENİDÜNYA.

83 YAŞAR/TURAN.

84 ÖZEN/ŞAHİN.

hareket etmiş bir kimsenin de, kin ve nefret ile hareket eden bir kişi ile aynı madde kapsamında değerlendirilmesinin getirdiği cezaların orantılılığı sorunundan dolayı, ortaya çıkan bu boşluğun giderilmesi gerekliliği sabittir.

Kaynakça

- AKÇAL, Esra Alan, *Ötanazi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 71, Yıl 1, 2013.
- ARTUK, Mehmet Emin, *Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukunda İntihara İkna ve Yardım Suçu*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları, Cilt:8, Sayı: 1-3, Yıl: 1994.
- ARTUK, Mehmet Emin/YENİDÜNYA, Ahmet Caner, *Ötanazi*, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi, Der.: Nur Centel, On İki Levha Y., İstanbul 2011.
- BAFRA, Jale, Euthanasia, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1990
- BAYRAKTAR, Köksal, *Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezaî Sorumluluğu*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- BERTİL, Emrah, *Hak ve Özgürlükler Temelinde Ötanazi: Anayasa Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme*, Hukuk ve Estetik Boyutuyla Ötanazi, Der.: Nur Centel, 1. Baskı, İstanbul 2011.
- BESİRİ, Arzu, *Ötanazi ve Yaşam Hakkı*, TBB Dergisi, Sayı 86, 2009.
- DÖNMEZER, Sulhi, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler*, 15. Bası, İstanbul 1998.
- ŞAHİN, Meral Ekici, *Ceza Hukukunda Rıza*, 1.Baskı, İstanbul 2012.
- EREM, Faruk/TOROSLU, Nevzat, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Y., Ankara 1973.
- EREM, Faruk Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Cilt IV, Özel Hükümler, 3. Bası, Ankara 1985.
- EREM, Faruk, *Suç Bilimi Açısından Adalet Psikolojisi*, Adil Yayınevi, Ankara, 1997.
- GÜRCAN, Ertuğrul Cenk, *Ötanazi: Yaşama Hakkı Açısından Bir Değerlendirme*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 60, S: 2, 2011.
- GÜVEN, Kudret, *Kişilik Hakları ve Ötanazi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.
- HAKERİ, Hakan, *Tıp Hukuku*, Seçkin Y., Ankara 2010.
- HANZADE DOĞAN, İnci, *Almanya'da Ötanaziye Yaklaşım*, 2006;14(2):92-5, Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi.
- İNCEOĞLU, Sibel, *Hollanda Hukuku'nda Ötanazinin Hukukiliği*, İBD, 1998. [Hollanda]
- İNCEOĞLU, Sibel, *Ölme Hakkı-Ötanazi*, Ayrıntı Y., İstanbul 1999.
- KAMAY, Behçet Tahsin, *Ötanaziler (Ölümü Yaklaşan Hastayı İstirabsız Öldürme)*, Ankara Barosu Dergisi, C: 8, Ankara 1952.
- KILINÇ Bilal, *Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi*, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, Birikimler IV.
- MAURACH, Reinhart/SCHROEDER, Friedrich Christian/MAIWALD, Manfred *Strafrecht Besonderer Teil*, Teil Band 1, 9. Aufl., Heidelberg 2003.
- MENDELSON, Danuta/JOST, Timothy S., *A Comparative Study of the Law of Palliative Care and End-of-Life Treatment*, Journal of Law, Medicine and Ethics, Volume: 31, Issue:1, Spring 2003.
- ÖLÇER, Pınar, *Ötanazi ve Hekim Yardımlı İntihara İlişkin Hollanda Hukuku*, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel On İki Levha Y., İstanbul 2011.
- ÖZEN, Muharrem/EKİCİ ŞAHİN, Meral *Ötanazi*, Ankara Barosu Dergisi, Yıl:68, Sayı: 2010/4.
- ÖZKARA, Erdem, *Ötanazide Temel Kavramlar ve Güncel Tartışmalar*, Birinci Baskı, Ankara 2001.
- ÖZLÜ, Tefik, *Hasta Hakları*, Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, Trabzon 2007.
- ÖZTÜREL, Adnan, *Ötanazi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1-4, 1957.
- ÖZTÜRK, Bahri, *Hasta Hakları ve Ötanazi*, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir 2001.
- SCHMITT, Rudolf, *Ärztliche Entscheidungen zwischen Leben und Tod in strafrechtlicher Sicht*, in JZ 1984.
- ŞENSES, Erkan, *Bir Hasta Hakkı Olarak Ötanazi*, Suç ve Ceza Dergisi IV. Sayı (Ekim-Kasım-Aralık), İstanbul, 2008.
- SERT, Gürkan, *Hasta Hakları Uluslararası Bildirgeler ve Tıp Etiği Çerçevesinde*, Babil Y., Erzurum 2004.
- ÜNVER, Yener, *Avrupa Biyo-Hukuk Sözleşmesi'nin Türk Hukuku'na Etkileri*, KHUKA Kasım 2005. [Biyo-Hukuk]
- ÜNVER, Yener *Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi*, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi, Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel, On İki Levha Y., İstanbul 2011.
- TACİR, Hamide, *Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı*, On İki Levha Y, İstanbul 2011.
- TUNÇ, Sevim, *Ötanazi*, Ankara Barosu Dergisi, 1955, S: 3.
- YAŞAR, Yusuf/TURAN, Işıl, *Alman, Avusturya ve İsviçre Yüksek Mahkeme Kararları Çerçevesinde Talep Üzerine Öldürme Suçu ile Ötanazi İlişkisi*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 19, S.1.
- YENİSEY, Feridun/PLAGEMANN, Gottfried, *Alman Ceza Kanunu Almanca Metin, Türkçe Çeviri ve Sözlük*, İstanbul 2009.